

Kaisa Martikainen

Yhteinen ilo

Ohjeita voimauttavaan vuorovaikutukseen

Sisällys

Voimauttava vuorovaikutus pähkinänkuoressa.....	3
Voimauttava vuorovaikutus -jakson aloittaminen havainnoimalla.....	5
Voimauttavien vuorovaikutushetkien toteuttaminen.....	7
Voimauttavan vuorovaikutuksen vaikutusten seuraaminen ja laadun ylläpitäminen.....	10

LIITTEET

Liite 1: Havainnot-lomake.....	11
Liite 2: Videohavainnot-lomake.....	12
Liite 3: Havainnot yhteen -lomake.....	13
Liite 4: Vihjeitä videointiin.....	14
Liite 5: Kommunikoinnin perusta.....	15
Liite 6: Lähi-ihmisen voimauttavat vuorovaikutustavat.....	16
Liite 7: Päiväkirja-lomake.....	17
Liite 8: Kalenteri-lomake.....	18
Liite 9: Esimerkki täytetystä Kalenteri-lomakkeesta.....	19
Liite 10: Kuvaus-lomake.....	20
Liite 11: Alkutilanne-lomake.....	22
Liite 12: Seuranta-lomake.....	23
Liite 13: Tiivistelmä lomake.....	24

Voimauttava vuorovaikutus pähkinäkuoressa

Voimauttava vuorovaikutus (*Intensive Interaction*) on käytännönläheinen tapa olla vuorovaikutuksessa varhaisten taitojen varassa viestivien ihmisten kanssa.

Yleisimmin mallia käytetään niiden kehitysvammaisten ja/tai autismin kirjon lasten ja aikuisten kanssa, joilla on vaikeuksia olla tai kommunikoida toisten ihmisten kanssa vastavuoroisesti. Mallin on todettu vahvistavan vuorovaikutusta myös sellaisten henkilöiden kanssa, joilla on pitkälle edennyt muistisairaus.

Voimauttava vuorovaikutus vahvistaa kommunikoinnin perustaa (tutustu *Kommunikoinnin perusta* -materiaaliin, liite 5). Vahva perusta luo edellytykset kommunikointitaitojen kehitykselle ja muulle oppimiselle.

Voimauttava vuorovaikutus tukee myös kehitysvammaisen ja/tai autismin kirjon henkilön ja hänen lähi-ihmistensä vuorovaikutussuhdetta, jolloin yhdessäolosta tulee aiempaa mukavampaa molemmille.

Voimauttavassa vuorovaikutuksessa varhaisten taitojen varassa viestivän henkilön lähi-ihmiset (vanhemmat, opettajat, hoitajat, puheterapeutit jne.) pyrkivät olemaan aiempaa osaavampia kumppaneita. Kun lähi-ihmiset vastaavat hänen vuorovaikutus- ja kommunikointitarpeisiinsa mahdollisimman hyvin, hänen itseluottamuksensa ja kommunikointinsa yleisemminkin vahvistuvat.

Voimauttavan vuorovaikutuksen hetkissä molemmat osapuolet nauttivat yhdessäolosta. Lähi-ihmisen vuorovaikutus perustuu samoihin toimintatapoihin, jotka on tutkimuksissa tunnistettu vauvan ja häntä hoitavan aikuisen vuorovaikutuksesta. Olipa vuorovaikutuksen toisena osapuolena oleva varhaisten taitojen varassa viestivä henkilö aikuinen tai lapsi, lähi-ihminen kohtaa hänet sensitiivisesti ja kunnioittavasti.

Voimauttavan vuorovaikutuksen tausta

Voimauttava vuorovaikutus kehitettiin alun perin 1980-luvulla Englannissa vaikeasti kehitysvammaisten oppilaiden koulussa. Koulun oppilaat eivät kommunikoineet sanoilla, kuvilla tai viittomilla. Henkilökunnasta tuntui, että he eivät tunteneet omia oppilaitaan. Oppilaat eivät innostuneet työntekijöiden yrityksistä tehdä erilaisia asioita heidän kanssaan, vaan kääntyivät usein pois päin tai työnsivät lähelle tulevan ihmisen kauemmas. Työntekijät kokivat, että opettaminen oli turhaa, jos he eivät tunteneet henkilöä, jota opettavat. Kaiken perusta oli työntekijöiden mielestä se, että he oppivat ensin itse olemaan parempia vuorovaikutuskumppaneita oppilailleen.

Syntyi toimintamalli, jota kehittäjät Dave Hewett ja Melanie Nind alkoivat kutsua nimellä Intensive Interaction. 1980-luvulta lähtien mallia on kehitetty edelleen. Nykyisin voimauttavaa vuorovaikutusta käytetään yleisesti sekä lasten että aikuisten kanssa erityisesti Englannissa ja Australiassa sekä lisääntyvässä määrin Euroopan eri maissa ja Aasiassa.

Mallin syntyäaikoina kehittäjiä inspiroi etenkin psykologi Gary Ephraimin näkemys siitä, että vaikeasti kehitysvammaisten aikuisten kanssa tulisi ensisijaisesti vahvistaa kommunikoinnin perustaa ja sosiaalisia taitoja. Ephraimin mukaan tämä tapahtuu parhaiten luonnollisella tavalla, joka muistuttaa vauvojen ja vanhempien vuorovaikutusleikkejä. Silloin varhaisten taitojen varassa viestivät ihmiset eivät opi irrallisia taitoja, joita heidän on vaikea yleistää ja käyttää uusissa tilanteissa. Sen sijaan kun oppiminen on mukavaa ja mielekästä, he ovat motivoituneita siihen. Myös kommunikointi vahvistuu.

Voimauttava vuorovaikutus perustuu tutkittuun tietoon

Mallissa hyödynnetään niitä tehokkaaksi todettuja vuorovaikutustapoja, jotka pohjautuvat (länsimaisten) vauvojen ja vanhempien vuorovaikutukseen. Tämä tutkimustieto on karttunut huomattavasti viimeisten vuosien aikana.

Vauvan ja vanhemman sensitiivinen vuorovaikutustyyli on todettu vaikuttavaksi myös kehitysvammaisten ihmisten ja heidän kumppaneidensa vuorovaikutuksessa. Nindin tutkimuksen (1996) mukaan kehitysvammaisten tutkittavien kyky tehdä vuorovaikutusaloitteita ja pitää vuorovaikutusta yllä lisääntyi voimauttavan vuorovaikutusjakson aikana. Katseen, hymyjen ja ääntelyn käyttäminen vuorovaikutuksessa sekä kyky jäljitellä ääntelyä lisääntyivät. Myös tutkittavien taidot ilmaista tarpeitaan ja tehdä valintoja ääntelyiden ja eleiden avulla vahvistuivat. Voimauttava vuorovaikutus vähensi myös joidenkin tutkittavien stereotyyppistä käyttäytymistä.

Nindin tutkimuksen jälkeen mallia on tutkittu edelleen laajasti (Firth 2013). Voimauttavan vuorovaikutuksen on todettu mm. vahvistavan eri-ikäisten kehitysvammaisten ja/tai autismin kirjon ihmisten aloitteellisuutta ja jaetun tarkkaavaisuuden taitoja sekä kykyä sietää fyysistä läheisyyttä. Malli lisää myös vastavuoroista hymyilyä ja katseen käyttämistä, ääntelyä sekä kehon käyttöä vuorovaikutuksessa. Malli vahvistaa myös vuorovaikutuskumppanin taitoja kohdata varhaisten taitojen varassa viestiviä kumppaneita.

Lähteet:

Intensive Interaction Factsheet, BILD

Firth, G. (2013) *The evidence base for the use of Intensive Interaction with people with learning disabilities*. Leeds and York Partnership NHS Foundation Trust. Verkkajulkaisu: http://www.leedspft.nhs.uk/_documentbank/The_evidence_base_for_the_use_of_Intensive_Interaction_240113.pdf

Nind, M. (1996) *Efficacy of Intensive Interaction*, European Journal of Special Needs Education, 11, 1, 48-66.

Voimauttava vuorovaikutus-jakson aloittaminen havainnoimalla

TIIVISTELMÄ

Valitse kumppani, jonka kanssa aloitat voimauttavan vuorovaikutuksen.

Havainnoi kumppaniasi kahden viikon ajan niin säännöllisesti kuin mahdollista.

VAIHE 1

- Pohdi, millaisia ajatuksia ja tunteita sinussa itsessäsi herää häntä havainnoidessasi.

VAIHE 2

- Pohdi, mitä näet ja kuulet. Keskity puhtaisiin havaintoihin, joita et tulkitse.
- Täytä ainakin neljä Havainnot-lomaketta (liite 1).
- Videoi ainakin yksi havainnoimasi tilanne ja täytä Videohavainnot -lomake (liite 2).

VAIHE 3

- Täytä jakson lopuksi Havainnot yhteen -lomake (liite 3).

Keskustele yhteisössäsi suunnitelmastasi aloittaa voimauttava vuorovaikutus. Sovi asiasta yhteisön esimiehen kanssa.

Tutustu voimauttavan vuorovaikutuksen periaatteisiin. Tietoa löytyy esim.

- <http://papunet.net/tietoa/jos-vuorovaikutus-ei-etene-tavalliseen-tahtiin>
- <http://papunet.net/tietoa/voimauttava-vuorovaikutus>
- Nind, M. & Hewett, D. (2011). Voimauttava vuorovaikutus. Opas toimintatavan käyttöön. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.
- Voimauttava vuorovaikutus -koulutus: <http://papunet.net/tikoteekki/koulutus/voimauttava-vuorovaikutus/>

Valitse kumppani, jonka kanssa haluat aloittaa voimauttavan vuorovaikutuksen. Hän voi olla lapsi tai aikuinen, joka

- viestii varhaisten taitojen varassa.
- on vuorovaikutuksessa ja/tai kommunikoi vain vähän.
- vetäytyy sosiaalisissa tilanteissa.
- ei nauti yhdessäolosta toisten ihmisten kanssa.

- syventyy omiin toimintoihinsa niin, että se haittaa vuorovaikutusta toisten kanssa.
- käyttäytyy haastavasti.
- käyttää jonkin verran puhetta (sanoja, fraaseja, lauseita), mutta hyötyisi kommunikoinnin perustan vahvistamisesta.

Jos voimauttava vuorovaikutus ei ole sinulle entuudestaan tuttu toimintamalli, aloita sellaisen kumppanin kanssa, jonka kanssa arvelet itse onnistuvasi helpoimmin. Kokemustesi kartuttua voit käyttää mallia myös haastavampien kumppaneiden kanssa.

Käynnistä voimauttava vuorovaikutus -jakso kumppanin havainnoinnilla. Tämä on tärkeää riippumatta siitä, onko kumppani sinulle ennestään tuttu vai oletko vasta tutustumassa häneen.

Aloita havainnointi

- Kerro työkavereillesi, mitä olette tekemässä, jotta sinua ja häntä ei häiritä.
- Keskity havainnointihetkellä vain häneen.
- Havainnoi viisi minuuttia joka toinen päivä kahden viikon ajan.

Havainnointijakso sisältää kolme vaihetta:

VAIHE 1

Tavoite: Tyhjennä mielesi ennakoajatuksista, älä ajattele liikaa vaan katsele ja kuuntele häntä. Suo itsellesi laatuaikaa, jossa keskityt vain havainnointiin ja tyhjennät mielestäsi muut tehtävät ja kiireet.

- Pyri siihen, että tilannetta ei keskeytetä ja häiritä.
- Katsele ja kuuntele häntä pienen välimatkan päästä.
 - Tilanne voi olla mikä tahansa arjen hetki.
 - Hän voi olla tilanteessa yksin tai yhdessä jonkun toisen kanssa.
- Nauti hänen havainnoimisestaan.
- Viritä oma mielesi tutkimaan, millainen henkilö hän on - tätä virittymistäpaat tulet tarvitsemaan myöhemmin voimauttavissa vuorovaikutushetkissä. Muista, että voimauttava vuorovaikutus on luonnollista ja vaistonvaraista, sitä ei suoriteta.

VAIHE 2

Tavoite a):

Havainnoi tilanteita objektiivisemmin kuin ensimmäisessä vaiheessa. Pohdi, mitä näet hänen tekevän (esim. hän koskettelee esineitä, hän äänтелеe, hän pitää silmiään kiinni tms.).

- Havainnoi häntä erilaisissa paikoissa ja tilanteissa.
- Jos on tarpeen, voit tehdä muistiinpanoja havainnoinnin aikana.

- Kirjaa tilanteen päätteeksi ajatuksesi *Havainnot*-lomakkeelle.
- Täytä 2-vaiheen aikana vähintään neljä Havainnot-lomaketta.

Tavoite b):

Tallenna ainakin yksi havainnoimasi tilanne videolle, jotta saat alkutilanteen talteen.

- Pyydä kuvauslupa ennen videointia.
- Tutustu *Vihjeitä videointiin* -ohjeeseen (liite 4) ennen kuin kuvaat:
 - kuvaa silmän korkeudelta tai vähän sen alapuolelta
 - rajaa kuvattava alue niin, että ihmiset täyttävät siitä suurimman osan
 - kuvaa tilanne yhtäjaksoisesti - älä paina turhaan pausea.
- Videolta pystyt havainnoimaan tilannetta kuin ulkopuolisen silmin, katsomaan jotakin asiaa tarvittaessa yhä uudelleen ja löytämään sellaista, jota et itse tilanteessa välttämättä huomannut.
- Kirjaa havaintosi *Videohavainnot* -lomakkeelle.

VAIHE 3

Tavoite: Pohdi, mitä ajattelet ja olet oppinut henkilöstä, jonka kanssa olet aloittamassa voimauttavan vuorovaikutuksen. Kirjaa ajatuksesi *Havainnot yhteen* -lomakkeelle.

- Kun yhteenveto on tehty, on aika siirtyä toteuttamaan voimauttavaa vuorovaikutusta. Nauti yhdessäolosta hänen kanssaan.

Voimauttavien vuorovaikutushetkien toteuttaminen

Voimauttava vuorovaikutus on toisaalta tapa opettaa ja opetella uutta ja toisaalta tapa olla yhdessä kehitysvammaisen ja/tai autismin kirjon ihmisen kanssa. Olennaista on, että olet tilanteessa hänen kanssaan niin, että hetken ainoa tavoite on vuorovaikutus. Yhdessäolonne on voimauttavaa vuorovaikutusta, kun sinun tavastasi olla hänen kanssaan on löydettävissä toimintatavan periaatteet:

Mukauta omaa käyttäytymistäsi, katsettasi, ääntäsi ja olemuskieltäsi niin, että tilanne on hänestä kiinnostava eikä lainkaan uhkaava.

Anna hänen johtaa ja vastaa asioihin, joita hän tekee. Voit esimerkiksi kommentoida sanallisesti sitä, mitä hän tekee tai liittyä hänen tekemiseensä ja tehdä leikkisästi samaa asiaa kuin hän. Kun sinä seuraat häntä, eikä hän sinua, kumppanisi ei koe joutuvansa tilanteeseen, jossa häneltä vaaditaan jotakin jota hän ei osaa tai ymmärrä. Sen sijaan kumppanisi

tuntee, että arvostat häntä ja nautit yhdessäolosta hänen kanssaan. Kumppanisi saa kokemuksia siitä, miltä tuntuu johtaa tilannetta, saada asioita tapahtumaan ja päättää ”keskustelun aihe” oman mielenkiinnon mukaan.

Pidä kommunikointina kaikkea mitä hän tekee. Annamme muussakin viestinnässä sosiaalisia merkityksiä asioille, joita havaitsemme toisten käyttäytymisestä. Noudata samaa periaatetta myös voimauttavassa vuorovaikutuksessa. Kun teet näin, kumppanisi saa kokemuksia siitä, miltä tuntuu viestiä ja tulla kuulluksi. Vurity kaikkeen, mitä hän ilmaisee esim. toiminnallaan tai äänellään ja vastaa hänelle. Näin välillenne syntyy viesteillä vuorotteluja, keskusteluja. Esim. kun kumppanisi kääntää päänsä, hän saattaa viestiä haluavansa tauon, jolloin sinä pysäytät toimintasi. Tai kun kumppanisi äänтелеe tai heiluttaa itseään, hän saattaa koella, saako sinut mukaan leikkiin. Silloin sinä vastaat hänelle äänтелеellä tai liikkeelläsi.

Herkisty ja pohdi, kuinka hyvin vuorovaikutuksenne toimii. Jos huomaat, että hän ei vaikuta pitävän siitä, mitä teette yhdessä, mukauta vuorovaikutustasi. On tärkeää, että yhdessäolonne säilyy teidän molempien kannalta positiivisena ja mukavana. Pyydä työkavereitasi havainnoimaan vuorovaikutustanne. Tallenna kuvausluvan saatuasi tilanteita säännöllisesti myös videolle. Havainnoi, keskustele ja pohdi itsekseksi sekä työkavereittesi tai mentoriisi kanssa, mitkä vuorovaikutustapasi toimivat ja ovat voimauttavan vuorovaikutuksen periaatteiden mukaisia. *Lähi-ihmisen voimauttavat vuorovaikutustavat* (liite 6) on hyvä työkalu vuorovaikutuksesi tutkimiseen.

Vuorovaikutustilanteita havainnoimalla ja pohtimalla saat ideoita ja ajatuksia siihen, mitä asioita on tärkeää säilyttää tai miten vuorovaikutus hänen kanssaan voisi muuntua ja uudistua. Tällä tavoin et jää jumiin tai pelkän intuitiosi varaan.

Kiinnitä huomiota vuorovaikutuksen rytmiin ja taukoihin. Niiden avulla saat tilanteeseen leikillisyyttä, yllätyksellisyyttä ja draamaa, joka pitää kumppanisi mielenkiintoa yllä. Rytmii ja toistot auttavat kumppaniasi ennakoimaan leikin kulkua, jolloin hänen on helpompi osallistua ja saada kokemuksia vuorottelusta.

Huolehdi siitä, että vuorovaikutuksenne on hänestä mielekästä ja nautittavaa. Yleensä leikilliset vuorovaikutustilanteet ovat parhaita hetkiä. Joskus aikuispalveluissa työskentelevät ihmiset saattavat suhtautua leikillisyyteen kielteisesti, koska sen ajatellaan tarkoittavan lapsellisuutta ja sitä, että aikuiseen ei suhtauduttaisi riittävän kunnioittavasti. Voimauttava vuorovaikutus on kumppaniasi kunnioittavaa, sillä kohtaat hänet tavalla, jonka hän ymmärtää parhaiten ja jossa hän pääsee osalliseksi ja saa kokemuksia siitä, millaista on hallita keskustelun sisältöä ja toteuttamistapaa.

Nauti yhdessäolosta hänen kanssaan. Voimauttavan vuorovaikutuksen tulee olla mukavaa ja leikkisää.

Toteuta voimauttavaa vuorovaikutusta päivittäin sekä spontaanisti että suunnitellusti.

Voit olla voimauttavassa vuorovaikutuksessa hänen kanssaan missä ja milloin vain. Malli on tehokkain silloin, kun toteutat hetkiä sekä spontaanisti että suunnitellusti. Tartu hetkeen ja ole vuorovaikutuksessa hänen kanssaan päivän mittaan erilaisten arkitilanteiden lomassa, hiljaisina hetkinä tai aina silloin, kun kumppanisi vaikuttaa valmiilta vuorovaikutukseen. Lisäksi on tärkeää, että olet hänen kanssaan voimauttavassa vuorovaikutuksessa joka päivä suunnitellusti niin, että huomiosi ei kiinnity mihinkään muuhun kuin häneen ja laadukkaaseen, mallin periaatteiden mukaiseen yhdessäoloonne.

Lisää **ideoita vuorovaikutushetkiin** löydät *Voimauttava vuorovaikutus - opas toimintatavan käyttöön* sivuilta 56 - 60.

Tutustu myös *Usein kysytyä voimauttavasta vuorovaikutuksesta* -materiaaliin (www.papunet.net).

MUISTA

- Heittäydy tilanteeseen ja ole läsnä ilman tavoitteita. Vaikka on tärkeää olla tietoinen ja pohtia, minkälaiset vuorovaikutustavat ovat hänen kannaltaan parhaita, itse tilanteessa sinun on olennaista tyhjentää mielesi kaikesta muusta ja antautua vuorovaikutuksen vietäväksi.
- Sinä olet hänelle paras mahdollinen virikemateriaali. Mitkään aistimateriaalit, lelut tai painikkeet eivät korvaa sinua. Sinä olet virikemateriaalina kaikkein joustavin, mukautuvin, reagoivin ja kiinnostavin.
- Älä tee enempää kuin on tarpeen. Voimauttavassa vuorovaikutuksessa vähemmän on enemmän. Avainasia sinun vuorovaikutustavassasi on minimalismi.
- **3 x R:** Yhdessäolonne perusta ovat hänen aloitteensa ja niihin *vastaaminen (Response)*. Edistyminen edellyttää, että *toistat (Repetition)* mukavaa yhdessäoloa hänen kanssaan lukuisia kertoja. Hänen tietty aloitteensa käynnistää vuorotteluleikin, joka tulee hänelle ja sinulle yhä tutummaksi ja tutummaksi. Kun toistatte leikkiä, toimintonne alkavat muuttua ja kehitätte uusia leikkejä. Vähitellen vuorovaikutusleikkienne *valikoima (Repertoire)* laajenee.

Lähteet

Factsheet: Intensive Interaction. Bild, British Institute of Learning Disabilities: 2004. www.bild.org.uk

Intensive Interaction Co-ordinator course 2014 - 2015. www.intensiveinteraction.co.uk

Intensive Interaction Information Pack for parents, carers and support staff. www.intensiveinteraction.co.uk

Nind & Hewett (2011): *Voimauttava vuorovaikutus. Opas toimintatavan käyttöön.* Kehitysvammaliitto ry.

Voimauttavan vuorovaikutuksen vaikutusten seuraaminen ja laadun ylläpitäminen

Vuorovaikutustilanteita havainnoimalla, kirjaamalla ja pohtimalla saat ideoita ja ajatuksia siihen, mitä asioita on tärkeä säilyttää ja miten vuorovaikutus kumppanisi kanssa voi muuttua tai uudistua.

- **Kirjaa** havaintosi ja ajatuksesi muistiin jokaisesta suunnitellusta voimauttava vuorovaikutus -hetkestä. Käytä *Päiväkirja* -lomaketta (liite 7) tai sinulle sopivaa muuta kirjaustapaa (sähköinen raportointi, ruutuvihko tms.). Poimi lisäksi uudet ja merkittävät asiat *Kalenteri* -lomakkeelle (liite 8).
- **Videoi** säännöllisesti sekä voimauttavia vuorovaikutustilanteita että sitä, miten kumppanisi on ja toimii, kun hän on itsekseen.
- **Pohdi** muistiinpanojesi ja kuvaamiesi videoiden avulla seuraavien vuorovaikutushetkien toteutustapoja ja seuraa vuorovaikutuksessa tapahtuneita muutoksia ja edistymistä.
- **Huolehdi**, että toimitte voimauttavan vuorovaikutuksen periaatteiden mukaisesti. Hanki tarvittaessa lisäkoulutusta tai konsultaatiota itsellesi ja yhteisöllesi.
- **Tee voimauttava vuorovaikutus näkyväksi.** Kirjaa tiedot voimauttavan vuorovaikutuksen käyttämisestä ja edistymisestä asiakkaan hoito-/ kuntoutus-/ opetussuunnitelmaan sekä hoitotyön kirjauksiin, kuntoutuksesta laadittaviin lausuntoihin jne. Puhu toimintatavasta ja sen hyödyistä avoimesti yhteisössasi. Järjestä myös aikaa, jossa voitte työryhmänä keskustella voimauttavan vuorovaikutuksen edistymisestä ja haasteista, jakaa ideoita ja tehdä jatkosuunnitelmia.

Voimauttavan vuorovaikutuksen askelmat on työväline, jonka avulla voi jäsentää ja kuvaila sitä, miten oppija osallistuu vuorovaikutukseen. Askelmien avulla voi tarkastella, miten hänen tapansa osallistua mahdollisesti muuttuu tai on erilaista erilaisissa tilanteissa tai eri kumppaneiden kanssa. Työväline pohjautuu Matthew Laurien Recording Intensive Interaction -materiaaliin.

Askelmat sisältävät neljä lomaketta: Kuvaus-lomakkeessa (liite 10) kerrotaan jokaisen seitsemän askelman ominaispiirteet. Alkutilanne-lomake (liite 11) on tarkoitettu käytettäväksi Voimauttavan vuorovaikutuksen havainnointijaksolla. Seuranta-lomakkeelle (liite 12) voi tehdä päivä- tai tilannekohtaisia merkintöjä siitä, millä Voimauttavan vuorovaikutuksen askelmalla oppija on. Tiivistelmä-lomake (liite 13) on tarkoitettu pidettäväksi esillä ja siitä saa nopean yleiskatsauksen askelmien sisällöistä.

Voimauttava vuorovaikutus - Havainnot-lomake (Vaihe 2)

Missä hän on? Kuvaile ympäristöä ja keitä henkilöitä tilassa on.	
Mitä hän tekee ollessaan itseksensä?	
Miten hän vastaa, kun joku lähestyy häntä?	
Mitä hän tekee silmillään? Mihin tai mitä hän katsoo?	
Mitä hän tekee käsillään? Mitä hän koskettaa?	
Miten hän äänтелеe tai käyttää sanoja? Onko mahdollisella ääntelyllä ja sanoilla merkitys? Mikä?	
Miten hän ilmaisee kasvoillaan ja ilmeillään? Ovatko ilmeet merkityksellisiä, viestiikö hän niillä? Mitä?	
Miten hän toimii ja käyttäytyy? Viestiikö hän toiminnallaan? Mitä?	
Huomaatko jotakin sellaista, johon voisit liittyä tai vastata, kun olet myöhemmin hänen kanssaan voimauttavassa vuorovaikutuksessa?	

Voimauttava vuorovaikutus - Videohavainnot-lomake (Vaihe 2)

Mitä sellaista havaitset, jota et huomannut ilman videota?	
Mitä hän tekee silmillään? Mihin hän katsoo? Miten usein?	
Millaisia havaintoja teet hänen kasvoistaan? Millaisia ilmeitä hän käyttää? Miten paljon?	
Millaisia havaintoja teet hänen olemuskielestään? Mitä hän tekee kehollaan? Miten hän liikkuu?	
Mikä tekee hänet tyytyväiseksi, mistä hän näyttää pitävän?	
Mikä tekee hänet levottomaksi, mistä hän ei näytä pitävän?	
Millaisia havaintoja teet muiden ihmisten tavasta liikkua ja olla vuorovaikutuksessa?	
Muita havaintoja?	

Voimauttava vuorovaikutus - Havainnot yhteen -lomake (Vaihe 3)***Kirjaa, mitä olet oppinut hänestä ja häneltä havainnointijakson aikana:***

Millaisista asioista hän pitää?	
Millaisista asioista hän ei pidä?	
Miten hän viettää suurimman osan ajastaan?	
Miten hän reagoi muihin ihmisiin?	
Millaiset vuorovaikutus- ja kommunikointitaidot hänellä on?	
Mitä sellaista hän tekee, johon voit ehkä liittyä tai vastata voimauttava vuorovaikutus -hetkillä?	
Mitä uutta olet mahdollisesti oppinut hänestä havainnointijakson aikana?	
Muita ajatuksia?	

Voimauttava vuorovaikutus - Vihjeitä videointiin

Pidä kameraa näin:

Useimmissa tilanteissa kannattaa kuvata ihmisiä **silmän korkeudelta** tai vähän sen **alapuolelta**:

Rajaa kuvattava alue siten, että **ihmiset täyttävät** kuvasta suurimman osan. Huolehdi, että **molemmat** vuorovaikutuksen osapuolet näkyvät kuvassa. Jos päähenkilö siirtyy kauemmas, kuvaa häntä. Kuvaa **keskeyttämättä**, älä paina turhaan pause-nappulaa.

Voimauttava vuorovaikutus - Kommunikoinnin perusta

Voimauttavassa vuorovaikutuksessa **varhaisten taitojen varassa viestivä ihminen oppii**

- nauttimaan yhdessäolosta ja olemaan lähellä muita ihmisiä
 - suuntaamaan huomionsa toiseen ihmiseen ja olemaan läsnä
 - keskittymään ja olemaan tarkkaavainen
 - toimimaan yhdessä
 - vuorottelemaan eli ottamaan ja antamaan vuoroja
 - säätelemään ja kontrolloimaan omaa aktiivisuustasoaan
 - käyttämään ja ymmärtämään
 - katsekontaktia
 - ilmeitä
 - fyysistä kontaktia
 - olemuskieltä ja muuta sanatonta viestintää
 - ääntelyä, sanoja ja puhetta merkityksellisesti
 - tunneilmaisua
- Tunnetaitoja:**
- tuntemaan, että toiset välittävät ja välittämään itse toisista
 - liittymään ja sitoutumaan toisiin ihmisiin
 - virittymään toisiin ihmisiin ja kiintymään
 - tuntemaan olonsa turvalliseksi, varmaksi ja rauhalliseksi
 - tuntemaan itsensä paremmin, vahvistamaan itsetuntoa
 - tunnistamaan omia ja toisten tunteita
 - ymmärtämään vähitellen tunteita
 - luottamaan
 - välittämään siitä, miltä toisesta ihmisestä tuntuu - empatiaa

(Nind & Hewett 1994, 2001, 2005)

(Bowlby 1963, Lamb et al 2002, Schore 2003)

Lähi-ihmisen voimauttavat vuorovaikutustavat

(ryhmiteltynä Tikoteekissa kiteytetyn LOVIT-muistisäännön mukaiseen järjestykseen)

- **Ole läsnä (L)**
 - Ole rento ja kiireetön
 - Virity toiseen, havainnoi
 - Viesti ilmeillä ja olemuksella läsnäoloa ja kiinnostusta
- **Odota (O)**
 - Anna tilanteen viedä, älä yritä tai ohjaile liikaa
 - Älä tee liian paljon
 - Pidä taukoja, odota, anna aikaa
- **Vastaa (V)**
 - Vastaa herkästi, eri tavoin
 - Liity mukaan, jäljittele kumppaniasi
 - Vastaa siihen, mitä hän tekee (ääntely, eleet, ilmeet, liikkeet ym.)
 - Kommentoi näkemääsi, toisen viestintää
- **Mukauta ilmaisua ja tarkista yhteisymmärrys (IT)**
 - Toimi sopivassa tahdissa
 - Löydä sopiva hetki, jolloin voit laajentaa tekemistä ja ehdottaa uutta
 - Tee tarvittaessa itse aloite
 - Kosketa
- **Nauti yhdessäolosta**

Voimauttava vuorovaikutus - Päiväkirja hetkien kirjaamiseen

Nimi: Lomakkeen täyttäjän nimi:

Päivämäärä: Kellonaika:

Paikka ja tilanne:

Tilanteen kuvaus:

Merkittävät tai uudet ja erilaiset asiat:

Oma toimintani:

Mitä kokeilen seuraavalla kerralla:

Muuta:

www.tikketeikki.fi

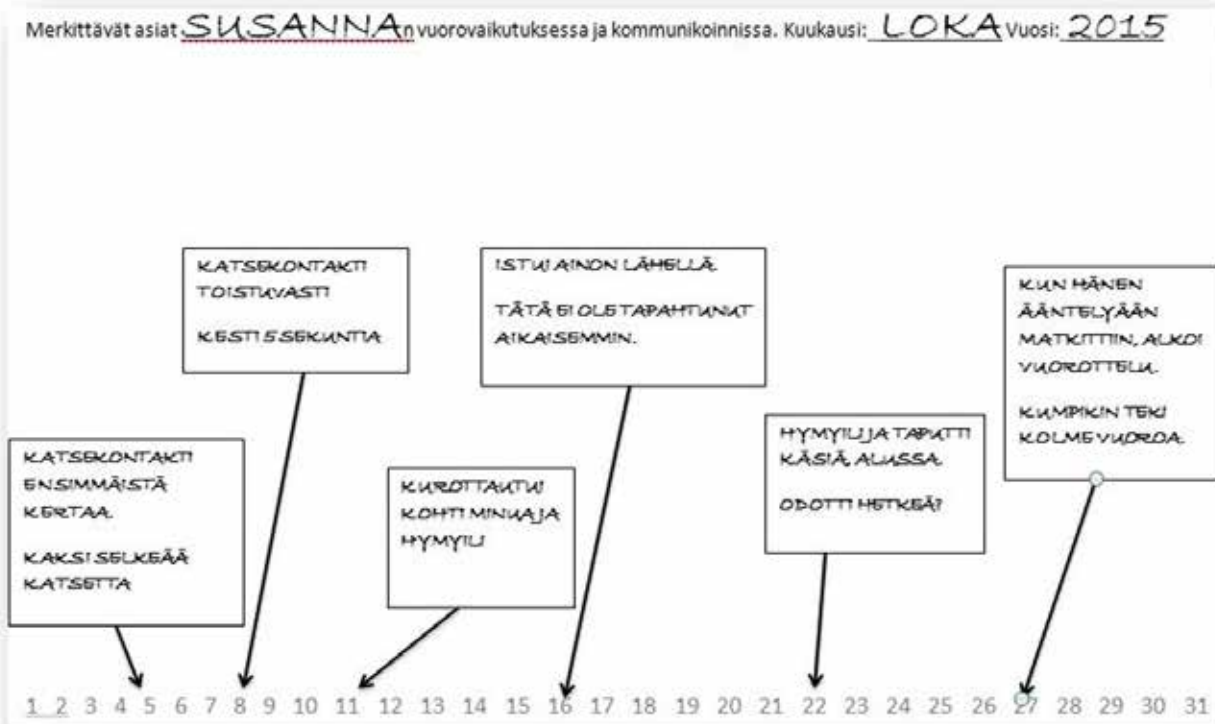
Voimauttava vuorovaikutus - Kalenteri-lomake merkittävien asioiden kokoamiseen

Merkittävät asiat _____ n vuorovaikutuksessa ja kommunikoinnissa. Kuukausi: _____ Vuosi: _____

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31

Esimerkki täytetystä Kalenteri-lomakkeesta:

- Kun huomaat kumppanisi tekevän jotakin uutta ja erilaista, kirjoita havaintosi muistiin. Jos teet havainnon spontaanissa vuorovaikutustilanteessa arjessa, voit tehdä kirjauksesi muistilapulle. Muista merkitä muistiin myös päivämäärä. Jos uusi ja erilainen asia taas tapahtuu suunnitellun voimauttava vuorovaikutus -hetkenne aikana, kirjaa havaintosi Päiväkirja-lomakkeelle (liite 7).
- Kokoa havaintosi muistilapuilta ja Päiväkirja-lomakkeilta jokaisen kuukauden päätteeksi Kalenteri-lomakkeelle.
- Tarkoituksena on tehdä pienet, mutta tärkeät edistysaskeleet näkyviksi ja kerätä ne talteen.

Kuvaus

1 VIIHTYY ITSEKSEEN

Tässä vaiheessa lapsi tai aikuinen ei vielä tunnista kumppaninsa sosiaalisia aloitteita. Hän ei vastaa tervehdykseen eikä tule houkuttelemallakaan kontaktiin vaan jatkaa itseään kiinnostavan asian tekemistä, vaikka toinen lähestyy häntä. Mikäli hänen toiminnassaan näkyy jokin muutos, se ei liity millään lailla kumppanin läsnäoloon tai tekemiseen.

Tyypillisiä merkkejä: Ei reagoi millään tavalla kumppanin lähestymiseen tai sosiaalisiin eleisiin.

2 KIINNOSTUU OHIMENEVÄSTI

Lapsi tai aikuinen on tässä vaiheessa tietoinen kumppanistaan ja mahdollisuudesta sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Hän katsoo nopeasti kohti tai vilkaisee silmäkulmastaan. Vaikka katse on yleensä helpoin huomata, on hyvä muistaa, että hän voi viestiä myös muun aistikanavan kautta. Etenkin silloin, jos näköaistissa on ongelmia. Olemuksessa tapahtuvat muutokset, kuten pään kallistaminen tai kääntäminen, kurottautuminen tai kumppania kohti nojautuminen voivat olla merkkejä siitä, että henkilö on hetkellisesti ja tarkoituksellisesti tietoinen kumppanistaan.

Tyypillisiä merkkejä: Ohimenevä katse tai muu hetkellinen olemuksessa tapahtuva muutos, joka kohdistuu kumppaniin.

3 OSOITTA HUOMAAVANSA TOISEN

Lapsi tai aikuinen osoittaa selvästi, mutta lyhytkestoisesti olevansa kiinnostunut kumppanistaan ja yhdessäolosta. Lämmin katsekontakti ja siihen liittyvä hymy, kurkottaminen kohti, kädestä kiinni pitäminen, esineen tarjoaminen, pyytävä ele tai kumppanin lähelle siirtyminen ovat selkeitä merkkejä tästä. Ratkaisevaa on, että henkilön reaktio liittyy kumppanin lähellä oloon. Lyhytkestoisuudella tarkoitetaan tässä vaiheessa joko yksittäistä tai alle kolmen sekunnin kestoista tarkkaavuuden kohdistamista tai vastausta. Jos kiinnostus kestää yli kolme sekuntia, on kyse seuraavan vaiheen taidosta.

Tyypillisiä merkkejä: Huomio säilyy vuorovaikutuksessa 1-3 sekuntia tai sosiaalinen tilanne herättää yksittäisen fyysisen / tunnepohjaisen reaktion.

4 VUOROTTELEE OMILLA EHDOLLAAN

Lapsen tai aikuisen huomio / kiinnostus pysyy sosiaalisessa toiminnassa yli 3 sekunnin ajan. Lisäksi vuorovaikutus sisältää usein useita perättäisiä vuoroja, kun edellisessä vaiheessa (3) vuorovaikutustilanne herätti vain yksittäisiä, lyhytkestoisia reaktioita. Katsekontakti, hymy, kurkottaminen kohti, kädestä kiinni pitäminen, esineen tarjoaminen, pyytävä ele tai kumppanin lähelle tuleminen ovat edelleen tyypillisiä tapoja toimia. Useista perättäisistä vuoroista huolimatta hän päättää vuorovaikutuksen sisällön eikä vielä rakenna sitä yhdessä kumppaninsa kanssa.

Tyypillisiä merkkejä: Huomio säilyy vuorovaikutuksessa yli 3 sekuntia, useita perättäisiä fyysisiä / tunnepohjaisia vuoroja, yksisuuntaisuus, hän päättää vuorovaikutuksen sisällöstä.

5 OSALLISTUU VASTAVUOROISESTI

Lapsi tai aikuinen vuorottelee ja antaa toisenkin osallistua tasavertaisesti vuorovaikutukseen ja sen sisällön rakentamiseen. Vuorovaikutuksessa on siirrytty yksisuuntaisuudesta vastavuoroisuuteen. Vastavuoroisuuden merkkejä ovat kumppaniin suuntautuminen ja vuoron antaminen hänelle. Lisäksi lapsi tai aikuinen odottaa kumppaninsa vastausta ja ennakoii hänen toimintaansa.

Vuorottelua voi kuvata dialogiksi, koska se muistuttaa tavallista keskustelua, joka sisältää sekä kysymyksiä että vastauksia. Tällaisessa keskustelussa molemmat osallistujat kuuntelevat ja antavat tilaa toistensa kysymyksille ja muille aloitteille sekä muokkaavat niiden perusteella omien vuorojensa sisältöjä.

Vuorovaikutus on jatkuvaa (flow) – aika ja paikka menettävät merkityksensä, kun molemmat uppoutuvat ”keskusteluun” ja yhteiseen tekemiseen.

Tyypillisiä merkkejä: Vuorottelu, kaksisuuntaisuus, flow, yhteispeli, dialogi

6 PALAA VUOROVAIKUTUKSEEN

Lapsi tai aikuinen aloittaa tauon jälkeen uudelleen vastavuoroisen, yhdessä rakentuvan vuorovaikutuksen. Tässä vaiheessa hän on selvästi suuntautunut kaksisuuntaiseen vuorovaikutukseen, pystyy keskeyttämään tilanteen ja palaamaan keskeytyksen jälkeen takaisin jo yhdessä aloitettuun vuorotteluun. Vuorovaikutushetken syntymiseen tarvitaan yhä kumppanin rohkaisua.

Tyypillisiä merkkejä: Käynnistää vastavuoroisen vuorovaikutuksen uudelleen

7 ALOITTAÄ VUOROVAIKUTUKSEN

Lapsi tai aikuinen aloittaa vastavuoroisen vuorovaikutuksen täysin itsenäisesti, ilman kumppanin tekemää ensimmäistä aloitetta. Erityistä tälle vaiheelle on se, että kumppanin ei enää tarvitse käynnistää vuorovaikutusta tulella lähelle ja osoittamalla halua yhteiseen tekemiseen vaan henkilö itse kykenee lähestymään ja aloittamaan yhdessäolon.

On tärkeää muistaa, että pelkästään esim. ruuan tai jonkin asian tai tekemisen pyytäminen ei ole vuorovaikutuksen itsenäistä aloittamista. Se on yksisuuntaista toimintaa, josta puuttuu vastavuoroisuus, yhdessäolosta nauttiminen ja vuorovaikutukseen sitoutuminen.

Tyypillisiä merkkejä: Aloittaa itsenäisesti vuorovaikutuksen, kumppanin ei tarvitse houkutella häntä yhdessäoloon.

VOIMAUTTAVAN VUOROVAIKUTUKSEN ASKELMAT

ALKUTILANNE

Aloita Voimauttava vuorovaikutus uuden oppijan kanssa kahden viikon havainnointijaksolla. Videoi jakson aikana oppijaa useammassa erilaissa vuorovaikutustilanteessa. Valitse jokaiselta videolta 3 minuuttia kestävä otos. Katso videota 30 sekuntia kerrallaan ja merkitse taukkoon viiva sen askelman kohdalle, jolla oppija on kyseisessä hetkessä.

Nimi: Havainnointijakso alkoi:
 Havainnointijakso päättyi:
 Havannoijien nimikirjaimet:
 Askelma, jossa on eniten merkintöitä:
 Vuorovaikutteisien askelma, jossa on merkintä:

Tyyppillisiä merkkejä		Merkitse jokaisesta 30 sekuntin otoksesta viiva sille askelmalle, jolla oppija on parhaimmillaan.				Yhteensä
1. VIIHTYY ITSEKSEEN	Ei reagoi millään tavalla kumppanin lähestymiseen tai sosiaalisiin eleisiin.					
2. KIINNOTTU OHI-MENEVÄSTI	Ohimenevä katse tai muu hetkellinen olemuksessa tapahtuva muutos, joka kohdistuu kumppaniin.					
3. KIINNOTUS SÄILYY LYHYEN HETKEN	Huomio säilyy vuorovaikutuksessa 1 – 3 sekuntia tai sosiaalinen tilanne herättää yksittäisen fyysisen / tunnepohjaisen reaktion.					
4. VUOROTTELEE OMILLA EHDOLLAAN	Huomio säilyy vuorovaikutuksessa yli 3 sekuntia, useita perättäisiä fyysisiä / tunnepohjaisia vuoroja, yksisuuntaisuus, hän päättää vuorovaikutuksen si- säällöistä.					
5. OSALLISTUU VAS- TAVUOROISESTI	Vuorottelu, kaksisuuntaisuus, flow, yhteispeli, dia- logi.					
6. PALAA VUOROVAI- KUTUKSEEN	Käynnistää vastavuoroisen vuorovaikutuksen uu- delleen.					
7. ALOITTAÄ ITSENÄI- SESTI VUOROVAIKU- TUKSEN	Aloittaa itsenäisesti vuorovaikutuksen, kumppanin ei tarvitse houkuteilla häntä yhdessäoloon.					

Lähde: © Matthew Laurie (2017). Descriptions of each level and key indicators adapted to Intensive Interaction by Matthew Laurie from the original 7 level scale in (Firth, Barber 2011: 'A frame work for recognising attainment in Intensive Interaction') & QCA document: 'Planning, teaching & assessing the curriculum for pupils with learning difficulties: General Guidance' based on the work of S. Aitken & M. Buultjens (1992), E. Brown (1996) and J. M. McInness & J. A. Treffry (1982)

VOIMAUTTAVAN VUOROVAIKUTUKSEN ASKELMAT

SEURANTA

Havainnoi Voimauttava vuorovaikutus -videota tai hyödynnä mielikuvaasi päivän vuorovaikutushetkistä. Merkitse jokaisen päivän/tilanteen kohdalle, millä Voimauttavan vuorovaikutuksen askelmalla oppija on. Merkitse ylemmälle riville (harmaa), mihin hän pystyy hetkittäin parhaimmillaan ja alemmalle riville (valkoinen), millaista hänen vuorovaikutuksensa on suurimman osan ajasta.

Nimi:

Kuukausi:

Vuosi:

Päivämäärä/ Tilanne	1. VIIHTYVÄ ITSEK- SEEN	2. KIINNOSTUU OHIMENEVÄSTI	3. KIINNOSTUS SÄILYY LYHYEN HETKEN	4. VUOROTTELEE OMILLA EHDOL- LAAN	5. OSALLISTUU VASTAVUOROI- SESTI	6. PALAA VUORO- VAIKUTUKSEEN	7. ALOITTAÄ ITSE- NÄISESTI VUORO- VAIKUTUKSEN	Havainnoi- jan nimi- kirjaimet	Mikä toimii hyvin / ei toimi

Lähde: © Matthew Laurie (2017). Descriptions of each level and key indicators adapted to Intensive Interaction by Matthew Laurie from the original 7 level scale in (Firth, Barber 2011 'A frame work for recognising attainment in Intensive Interaction') & QCA document 'Planning, teaching & assessing the curriculum for pupils with learning difficulties: General Guidance' based on the work of S. Aitken & M. Buultjens (1992), E. Brown (1996), E. J. M. McInness & J. A. Treffry (1982)

	1. VIIHTYY ITSEKSEEN	2. KIINNOSTUU OHIMENEVÄSTI	3. OSOITAA HUOMAAVANSA TOISEN	4. VUOROTTELEE OMILLA EHDOLLAAN	5. OSALLISTUU VASTAVUOROISESTI	6. PALAA VUOROVAIKUTUKSEEN	7. ALOITTA VUOROVAIKUTUKSEN
Tyypillisiä merkkejä	Ei reagoi millään tavalla kumppanin lähestymiseen tai sosiaalisin eleisiin.	Ohimenevä katse tai muu hetkellinen olemuksessa tapahtuva muutos, joka kohdistuu kumppaniin.	Huomio säilyy vuorovaikutuksessa 1-3 sekuntia tai sosiaalinen tilanne herättää yksittäisen fyysisen / tunnepohjaisen reaktion.	Huomio säilyy vuorovaikutuksessa yli 3 sekuntia, useita perättäisiä fyysisiä / tunnepohjaisia vuoroja, yksisuuntaisuus, hän päättää vuorovaikutuksen sisällöstä.	Vuorottelu, kaksisuuntaisuus, flow, yhteispeli, dialogi	Käynnistää vastavuoroisen vuorovaikutuksen uudelleen.	Aloittaa itsenäisesti vuorovaikutuksen, kumppanin ei tarvitse houkutella häntä yhdessäoloon.
Esimerkkejä vuorovaikutuksesta	Oppija jatkaa toimintaa, jota oli tekemässä. Kumppanin läsnäolo ei ole hänelle merkitystä.	Oppijan olemuskielestä voi huomata, että hän on hetkittäin tietoinen kumppanistaan. Hän tiedostaa kumppaninsa lähellä olon näkö-, kuul-, kosketus-, hajui- tai maistuaistintietoa.	Oppija osoittaa olevansa kiinnostunut kumppanistaan. Hän on kontaktissa katseen tai muun aistin välityksellä. Hän hymyilee, kurkottaa kohti, äänitelee, liikehtii, työntää pois sekä pyytää esinettä tai aistikoitemusta. Oppija viestii myönteisesti tai kielteisesti.	Oppija on pitkäkestoisesti kontaktissa katseen tai muun aistin kautta. Hän äänitelee toistuvasti, pitää kiinni toisen kädessä tai vie kumppanin hahmaansa paikkaan. Hän antaa esinettä kumppanille tai käyttää kumppania esineen tai aistimuksen saamiseen	Oppijan ja kumppanin vastaukset vaikuttavat toinen toisiinsa. Vuorovaikutuksen sisältö rakennetaan yhdessä ja se voi muuttua ja sisältää uutta. Hän vuorottelee eri tavoin (esim. äänitelee, taputtelee vuorotellen).	Oppija palaa lyhyen tauon jälkeen kumppanin luo ja käynnistää vuorovaikutuksen uudelleen. Olennaista on, että hän tekee näin, koska vuorovaikutus itsessään on palauttavaa.	Oppija on innokas olemaan tasavertaisessa dialogissa. Hän hakee oma-aloitteisesti vuorovaikutuskumppaninsa huomion ja pitää sitkeästi huolen, että saa kumppanin kanssaan vuorovaikutukseen.